

gemaakt: de *goemitsjo's* en de *hantsjo's* waren er precies van op de hoogte of elke buurtbewoner handelde 'in overeenstemming met de wil van de keizer'. Het conformisme werd er krachtig door bevorderd en verzet werd in hoge mate bemoeilijkt, doordat afwijkende gedragingen en uitlatingen vrijwel onmiddellijk waargenomen werden. En dan ook gerapporteerd aan de politie of de militaire politie, de *Kenpeitai!* Beide korpsen plachten in dergelijke gevallen buitengewoon hardhandig, veelal met sadistische wreedheid, op te treden.

Er was vrijwel geen verzet. Van '28 tot eind '41 waren in totaal vier-en-zeventigduizend personen gearresteerd wegens hun socialistische, communistische, anarchistische of militant-liberale activiteit of gezindheid – in de jaren van de oorlog in de *Pacific* vonden slechts tweeduizend van dergelijke arrestaties plaats. Bovendien werden, aldus Shillony, ca. vijftienhonderd personen gearresteerd wegens het overtreden van spreek-, publikatie- en vergaderverboden en tweehonderdvijftig wegens het verspreiden van 'kwaadwillige geruchten'; ca. vijftig personen werden preventief vastgezet. De meeste arrestanten werden na enige tijd weer vrijgelaten. Slechts twee personen werden in de oorlogsjaren op politieke gronden ter dood veroordeeld en geëxecuteerd: de Duitse journalist Richard Sorge, die zijn communistische gezindheid zorgvuldig had weten te verbergen en door zijn verbindingen binnen het Japanse militaire apparaat Moskou hoogst belangrijke inlichtingen had kunnen verschaffen, en zijn voornaamste Japanse helper. Toen de oorlog eindigde, waren er in Japan maar tweeduizendvijfhonderd politieke gevangenen, met inbegrip van de complete leiding van de Japanse communistische partij.¹ *'The political arrests'*, schrijft Shillony, *'silenced opposition and spread fear . . . but compared with the mass arrests, deportations and killing of millions in countries like Germany or the Soviet-Union, repression in Japan was relatively mild'*² – dat kòn zij zijn omdat zowel de controle³ als het conformisme zoveel algemener waren.⁴ De enige partij die nog bestond: de *Taisei Jokesankai*, het Verbond ter ondersteuning van het keizerlijk

¹ Vervolgd werden ook de leiders van enkele Christelijke groeperingen, zo van de Jehova's Getuigen en van de Zevende Dag-Adventisten (de Heiligen der Laatste Dagen). ² B. Shillony: *Politics and Culture in wartime Japan*, p. 13. ³ Alle lagere scholen heetten van '41 af 'nationale scholen'; aan de scholen voor voortgezet onderwijs werd in '42 voorgeschreven, slechts door de regering samengestelde leerboeken te gebruiken. ⁴ Bij de strijdkrachten kwamen in '39 bijna zeventienhonderd gevallen van desertie voor, in '43 (cijfers over '40, '41 en '42 bezitten wij niet) ruim duizend, in de eerste zeven maanden van '44 (latere cijfers ontbreken) bijna elfhonderd.